

Katedra sociológie Filozofickej fakulty Komenského univerzity v Bratislave oslávila svoje desaťročné jubileum

Dňa 13. mája 1974 oslávila katedra sociológie Filozofickej fakulty Komenského univerzity svoje desaťročné jubileum.

Slavnostné otvorenie mal zástupca vedúceho katedry sociológie s. Marcel Sloboda, ktorý vo svojom úvodnom prejave povedal: „Pred desiatimi rokmi, v roku 1964, sekretariát ÚV KSC vydal dokument o inštitualizácii sociologických pracovísk v našej republike. V tomto roku vznikla aj katedra sociológie na FFUK v Bratislave. Spolu s našimi milými hosťami sa tu dnes zišli tí, ktorí na tejto katedre učia, učili, študovali alebo študujú. Dnes nám na tomto zhromaždení nepôjde o vyčerpávajúcu analýzu práce katedry, alebo vývoja československej sociológie za uplynulé obdobie, ale skôr o určité momenty tohto vývoja a o načrtnutie úloh, ktoré pred marxistickou sociológiou a katedrou stoja.

Rozvoj marxistickej sociológie u nás nebol a ani doteraz nie je bez problémov. Treba predovšetkým spomenúť v tejto súvislosti krízové roky 1968—69, ktoré sa prejavili v spoločenských vedách, nevynímajúc ani sociológiu. Bez hlbkej dialekticko-materialistickej analýzy sa preberali rôzne sociologické spoločenské teórie, ktoré nemali nič spoločné s marxizmom-leninizmom, na druhej strane sa dochádzalo k plochému empirizmu. Takéto nekritické preberanie názorov buržoáznej sociológie určitou časťou československých sociológov vyústilo potom do ich revizionisticko-oportunistických postojov, k popieraní základných princípov historického materializmu a vedeckého komunizmu. Vychádzajúc z Poučenia, z Uznesenia XIV. zjazdu KSČ a z júňových a júlových plén roku 1970, práve preto, že naša katedra má za úlohu predovšetkým vychovávať marxistických sociológov, formuluje profil absolventa marxistickej sociológie nasledovne:

Profil absolventa sociológie, ako marxisticko-leninskej spoločenskej vedy, ktorá je svojou poznávacou a výskumnou činnosťou a tým aj úlohou v praktickom usmerňovaní spoločenských procesov plne zaangažovaná za politiku Komunistickej strany Československa, musí sa vyznačovať

- dôkladným osvojením si teórie marxizmu-leninizmu a marxisticko-leninského svetonázoru ako základu úspešného plnenia profesionálnych úloh sociológa či už na úseku teoreticko-výskumnom, alebo na úseku výskumnej praxe. Podmienkou je nevyhnutná a dobrá znalosť diel klasikov marxizmu leninizmu;

- vysokou zaangažovanosťou za politiku strany a socialistického rozvoja našej spoločnosti v odbornej práci, vo verejnom živote a v osobnom vystupovaní. Absolvent musí chá-

pať konkrétnu politickú prácu ako neoddeliteľnú súčasť svojej vlastnej činnosti ako sociológa a sociológiu ako nástroj politickej práce a uskutočňovania programu strany;

- musí mať pocit sociálnej a politickej zodpovednosti za svoju prácu, osobitne za výskumnú činnosť, prácu s materiálom, so zistenými údajmi, ako aj za ich spracovanie, uzávery a návrhy opatrení;

- dôkladným osvojením si metodológie marxisticko-leninskej filozofie, ekonómie a vedeckého komunizmu a ich tvorivým aplikovaním vo výskume a v teoretických prácach. Toto dôkladné osvojenie si marxistickej metodológie a teórie je zábezpekou *stranickosti* marxistickej sociológie u absolventov tohoto odboru;

- schopnosťou využívať poznatky spoločenských vied v ideologickom boji proti buržoáznym teóriám o spoločnosti a odkrývať ich triedny charakter;

- dobrou znalosťou teórie marxistickej sociológie, schopnosťou v jej duchu prenikať do mechanizmov fungovania spoločenských systémov a odkrývať zákonitosti spoločenskej štruktúry a jej vývojových tendencií;

- schopnosťou samostatne — na zodpovedajúcej úrovni — koncipovať, realizovať a marxisticky interpretovať sociologické výskumy.

Vlastnosti absolventa sociológie, jeho politicko-ideologická vyspelosť a spoločenská zaangažovanosť, ovládnutie teórie a metodológie marxisticko-leninskej filozofie, ovládnutie metód a techník konkrétneho výskumu a pomocných vied predpokladáme dosiahnuť obsahom výuky v študovanom odbore.

Naša socialistická spoločnosť pri riadení spoločenských procesov, pri uspokojovaní materiálnych a sociálnych potrieb svojich členov potrebuje nevyhnutne informácie celej sústavy marxistických spoločenských vied. Jednou z nich je aj sociológia. Potreba dokonalého ovládania mechanizmov a procesov vo výsypej socialistickej spoločnosti nastoľuje pred marxistickou sociológiou úlohu zdokonaľovať svoje teoretické a metodologické vybavenie.

Hlavné problémy, ktoré má marxistická sociológia v súčasnej dobe skúmať a k výskumu ktorých musíme sociológov pripravovať, sú:

- skúmať a odhaľovať objektívne zákony spoločenského života a mechanizmov fungovania spoločenských štruktúr,
- sledovať utváranie sociálnej štruktúry socialistickej spoločnosti, jej vývoj a zmeny.
- skúmať problematiku riadenia sociálnych systémov,
- zaoberať sa problematikou sociálneho plánovania,
- sledovať dôsledky vedeckotechnickej revolúcie na spoločenskú štruktúru našej spoločnosti,

- skúmať javy týkajúce sa výskumov socialistického spôsobu života a zákonitosti formovania všestranne rozvitej osobnosti.
- z marxistických pozícií odhaľovať triednu podstatu súčasnej buržoáznej sociológie, kritizovať a poukazovať na jej nedostatky.“

Z hlavného prejavu J. Karáska, vedúceho katedry sociológie FFUK, vyberáme podstatnú časť:

„Keď práve v týchto dňoch končíme desiaty ročník výuky nášho odboru, sociológie, na Filozofickej fakulte v Bratislave, pripadá nám spomenúť aj 25. výročie prednášok seniora našej katedry a slovenskej marxistickej sociológie vôbec, súdruha akademika Siráckeho. Obe tieto výročia nám poskytujú príležitosť zamyslieť sa nad našou prácou a opätovne si pripomenúť niektoré myšlienky, ktoré nám boli a naďalej ostávajú vodiacou nitou všetkej našej práce. Myslím, že oboje navzájom veľmi úzko súvisí — náš študijný odbor, jeho doterajšie úspechy a skutočnosť, že napríklad zložitým historickým okolnostiam posledných desiatich rokov udržal svoju vedeckú marxistickú tvárnosť a neustúpil ani na chvíľku jak od svojich základných, od počiatku sledovaných ideových stanovísk, tak aj od vysokých nárokov na odbornosť, a na druhej strane práve obetavá práca a tvorčia odvaha popredného učiteľa našej katedry súdruha akademika Siráckeho i ostatných starších i mladších učiteľov a pracovníkov katedry. Práve vysoká ideová úroveň spojená s vedeckou dôslednosťou a náročnosťou našej katedry, na ktorej má súdruh akademik tak svojou priamou učiteľskou činnosťou na fakulte, ako aj množstvom svojich revuálnych a knižných publikácií viac ako významný podiel, nám pomohlo vždy orientovať prácu tak, aby postihovala potreby našej doby a napomáhala jej progres. Preto naša katedra a náš študijný odbor neprechádzali obdobiami, ktoré by bolo možno označiť ako vnútornú krízu a ňou podmienenými náhlými zvratmi a zmenami koncepcií. Môžeme naopak s uspokojením konštatovať, že celé spomínané obdobie našej činnosti sme postupovali podľa jedinej koncepcie, a tá sa nám aj osvedčila. Preto ak dnes skromne a v tichosti — čo je napokon príznačné pre celú našu doterajšiu činnosť — rekapitulujeme svoje výsledky, môžeme tak urobiť s vedomím dobre urobenej práce. Práca, ktorá síce mala aj svoje nedostatky, boli to však nedostatky, ktoré čiastočne pramenili z hľadania nového, čiastočne tiež z toho, že sme nestačili veľké úlohy, ktoré boli pred nami, hneď realizovať v celom ich rozsahu. Chýbali tiež skúsenosti. Veď výuku marxistickej sociológie ako empiricko-teoretickej vedy naša fakulta dosiaľ neorganizovala a ostatné univerzity v našej republike i v ostatných socialistických krajinách s jej výukou iba začínali. Bolo pred nami teda doslova pole neorané. Situáciu komplikovalo aj to, že okrem praktických otázok tvorby učebných plánov, budovania katedry a or-

ganizácie výuky, spojenej s formovaním a získavaním učiteľov katedry, neboli ešte ujasnené ani mnohé teoretické otázky predmetu a kompetencie sociológie ako vedy. Existovala pomerne široká škála názorov od stotožňovania sociológie s inými spoločenskými vedami až po preceňovanie jej významu a možností.

Pri otváraní študijného odboru sociológie sme si teda museli spolu s vypracúvaním koncepcie a zamerania učebného plánu ujasňovať aj samotné chápanie sociológie, jej predmetu a spoločenských úloh. Náš názor na túto otázku, ktorý bol a ostáva východiskom činnosti našej katedry, možno v krátkosti charakterizovať takto:

Sociológiu predovšetkým chápeme ako osobitnú, t. zn. empiricko-teoretickú vedu, ktorá skúma vývoj a štruktúru spoločnosti. Hlavný predmet jej skúmania je spoločnosť ako celok, lebo podľa nášho názoru práve na rovine spoločnosti ako celku prebiehajú základné a určujúce sociálne procesy, charakterizujúce spoločenské javy vo všetkých ostatných oblastiach života spoločnosti. Možno ich preto vedecky poznať iba na základe uceleného vedeckého chápania života danej spoločnosti, jej tried a ich vzťahov, sociálnych vrstiev, skupín a ich sociálnych systémov. Sociológia je teda vedou, ktorá vychádzajúc z empirického skúmania vyjadruje na určitej rovine teoretické poznanie spoločnosti, jej skladby a vývojových tendencií, javov, procesov, marxistický svetový názor. Z tohto hľadiska má marxistická sociológia osobitne blízky vzťah k historickému materializmu ako súčasť marxistickej filozofie. V porovnaní s ním je však špecifickou spoločenskou vedou, ktorá na základe vlastného empirického výskumu poznáva na určitej rovine spoločnosť, jej štruktúru a špecifické javy. Sociológia takto vystupuje ako organická súčasť marxistického systému spoločenských vied, ktorá má svoj špecifický predmet poznania, plní svoje špecifické úlohy tak vo vzťahu k poznaniu života spoločnosti ako celku, ako aj vo vzťahu k spoločenskej praxi. Nemožno ju preto ani zahrňovať do predmetu iných spoločenských vied, ani zužovať iba na oblasť metód a techník sociologického výskumu.

Ako sme už povedali, sociologické skúmanie a poznanie spoločenského života predpokladajú aj samostatný empirický výskum a poznanie jednotlivých štrukturálnych prvkov spoločnosti a ich vnútorných procesov. Preto aj keď nesmie upadnúť do sociografickej popisnosti javov, orientuje sa na výskum jednotlivých spoločenských skupín — predovšetkým spoločenských tried, vrstiev, ako aj menších sociálnych útvarov, ich vývoja, procesov, väzieb atď. Zaoberá sa teda širokou škálou sociálnych javov a ich vzájomných vzťahov, väzieb a procesov, ktoré sú pre tieto charakteristické v rámci širšieho sociálneho systému spoločnosti ako celku.

Väčšinu z týchto aspektov rozpracoval v svojich teoretických prácach akademik Sirácky, ďalej K. Rychtařík a iní. Akademik

Sirácky však zároveň ukazuje, že sociológia uvedené stránky života spoločnosti skúma aj z hľadiska ich pôsobenia na vzťahy ľudí ako individuá, na utváranie človeka, jeho vedomie a konania. Sociológia takto skúma sociálne javy, ich štruktúry atď. jednak preto, aby poznala spoločnosť ako celok jednak však aj preto, aby ich poznala ako osobitné formy vzťahov ľudí a utvárania ich života. Nie je teda nijako odľudštenou vedou, ale tiež poznávaním človeka ako sociálnej bytosti, jeho sociálneho sveta.

Týmto chápaním sa prirodzene rozsah sociológie zväčšuje a táto sa postupne premieňa na sústavu základných teoreticko metodologických a odvetvových sociologických disciplín.

Tento prístup k sociológii ako vede však predpokladá značné nároky na študijný plán. Vyžaduje diferencovaný prístup k štúdiu vlastnej sociológie i široký okruh poznatkov z iných spoločenských vied. Preto sme pri vytváraní študijného plánu sociológie zahrnuili do prípravy budúcich sociológov tieto základné bloky výuky:

1) blok základných teoreticko metodologických disciplín — predmety tohto druhu tvorili v celkovej skladbe výuky 39 %,

2) disciplíny svetonázorovej a ideovej prípravy — tieto tvorili v celkovej skladbe výuky 16,9 %.

3) blok najdôležitejších disciplín odvetvovej sociológie — zastúpený v skladbe 18,8 %,

4) blok pomocných a prípravných vied, predstavujúcich celkovo 14,1 % celkovej výuky,

5) jazykovú prípravu a ostatné — 11,2 % celkovej výuky v hodinách.

Táto štruktúra učebného plánu sa aj napriek početným zmenám zhruba zachovala doteraz. Jednotiacim ideovým východiskom celej výuky bola a ostáva marxistická teória spoločnosti, osobitne marxistické materialistické chápanie dejín, ktoré považujeme za základný predpoklad vedeckej sociológie a adekvátneho prístupu k riešeniu jej úloh. Mohli by sme hovoriť o tom, nakoľko sa náš prístup k odbornej príprave sociológov osvedčil a kde ešte ostávajú rezervy. Učitelia katedry sa sústavne zaoberajú touto otázkou a získané skúsenosti uplatňujú — možno povedať každoročne — pri stavbe učebných plánov. Ja osobne si myslím, že doterajší vývoj plne potvrdil správnosť nášho prístupu k odbornej príprave sociológov a že základná koncepcia našej výuky ostáva naďalej správna. Onedlho bude našu školu opúšťať už piaty absolventský ročník. Naši absolventi dnes pracujú na najrôznejších úsekoch verejného života a sociologického výskumu. Ak chceme hovoriť rečou čísel, možno povedať, že dosiaľ pôsobí v našom verejnom živote celkovo 70 absolventov sociológie. V tomto školskom roku končí štúdium 45 študentov denného a externého štúdia — čiže po ukončení skúšok bude celkovo v praxi 115 absolventov s diplomom sociológa.

Okrem toho ďalších asi 30 absolventov ukončilo štúdium sociológie ako nediplomový odbor. Keď posudzujeme profesionálne uplatnenie absolventov predchádzajúcich štyroch absolventských ročníkov, zisťujeme, že asi 18 percent našich absolventov-sociológov pracuje na miestach podnikových sociológov, asi 15 % v školstve (na katedrách, ústavoch ML a podobne), 58 % vo výskume a asi 9 % vo verejnej správe a inde. Súčasne možno konštatovať, že dosiaľ ani v jednom roku počet absolventov sociológie nepresahoval možnosti umiestnenia. V roku 1972 naopak bolo možno umiestniť asi o 7 absolventov viac, v minulom roku asi o 20 absolventov viac, ako ukončilo štúdium.

Dopyt po našich absolventoch najmä v podnikovej sfére ostal takmer vo všetkých uplynulých rokoch neuspokojený. Príčina spočíva predovšetkým v tom, že absolventi uprednostňujú zamestnanie vo výskume a v školstve. Aj keď profesionalizáciu sociológov nemožno ešte považovať za ukončenú a v mnohých prípadoch — najmä v podnikovej sfére — často sa nevyužíva zodpovedajúcim spôsobom odborná kvalifikácia našich absolventov, možno dnes konštatovať, že absolventi odboru sociológia majú tak na akademických pracoviskách ako aj v praxi veľmi dobrý povest a ako možno usúdiť z ohlasov na ich pracoviskách, získavajú stále väčší rešpekt a uznanie. Teda aj napriek množstvu rôznych ťažkostí a profesionalizáciou a s prípravou sociológov už dnes sa o absolventoch sociológie vie, že sú to ľudia s dobrou odbornou prípravou, ktorí svojmu odboru rozumiejú a vedia sa v praxi dobre uplatniť. Meno absolventa sociológie má dobrý zvuk a my sa vynasnažíme, aby ani v budúcnosti v ničom neutrpelo.

Môžeme ďalej konštatovať, že predovšetkým na základe našej doterajšej práce je budúcnosť odboru a profesionálneho uplatnenia sociológov dobre zakotvená. Pravda, je možné, že dôjde k určitým úpravám v štúdiu sociológie tak čo do jeho dĺžky, ako aj čo do študijných kombinácií. Predovšetkým možno predpokladať, že katedra preberie odbornú gesciu aj nad výukou vedeckého komunizmu a že oba tieto odbory budú v budúcnosti oveľa užšie spolupracovať. Nebolo by však na mieste chápať to tak, že sociológia sa ide rozpúšťať vo vedeckom komunizme alebo naopak. — O oboch týchto odboroch sa uvažuje ako o samostatných vedných disciplínach a o osobitných odboroch štúdia na filozofickej fakulte. Otázky, o ktorých sa teraz uvažuje, nie sú tiež osobitné iba pre náš odbor. Sú iba jedným aspektom široko koncipovanej reformy štúdia na vysokých školách vôbec.“

V ďalšom prejave, ktorý mal akademik A. Sirácky a ktorý bol stručným pohľadom späť ale i do budúcnosti, zhrňujeme niektoré jeho postrehy, názory a myšlienky.

„Nie je to veľa, iba 10 rokov, čo existuje katedra sociológie na našej Filozofickej fakulte. Ale toto krátke jej pôsobenie zanechalo viditeľné stopy v rozvíjaní sociologického mys-

lenia u nás, ako i v príprave kvalifikovaných sociológov pre rôzne úseky nášho spoločenského života. Sociológovia sú odborníci, ktorí vyzbrojení nielen potrebnými vedomosťami z vlastnej úzkej špecializácie, ale majúci aj *širší pohľad* na spoločenskú problematiku a správne politicky a ideologicky orientovaní vstupujú do života, aby pomáhali budovať našu socialistickú spoločnosť a riešiť problémy, ktoré rozvoj vyspelej socialistickej spoločnosti naskočí. Pre takúto spoločenskú rolu (funkciu) katedra sociológie pripravuje našich mladých sociológov.

O úlohe našej katedry, o jej štruktúre, o zabezpečovaní výuky sociológie (v užšom i širšom zmysle) a o výchove a príprave sociológov pre ich zodpovedné profesionálne i verejno-spooločenské poslanie nebudem hovoriť. O tom všetkom sme počuli v predchádzajúcich prejavoch. Chcem sa však dotknúť — s výukou katedry a s profiláciou poslucháčov organicky súvisiacej otázky — *otázky základného významu* pre rozvoj sociológie, jej teórie, metodológie, metód i techník sociologického výskumu. Pre to, aby katedra mohla plniť svoje pedagogické i metodické úlohy, bolo potrebné dať pevnú *teoretickú orientáciu* sociológii ako marxistickej vede, ktorá len v *systéme marxizmu-leninizmu* môže plniť svoje poslanie ako teória spoločnosti, jej štruktúry a dynamiky. Pre tento cieľ bolo potrebné zabezpečiť pre poslucháčov rozsiahle a dôkladné znalosti z vlastného odboru, ale aj z príbuzných odborov. Okrem toho, nemenej vážne bolo vyzbrojiť poslucháčov vedomosťami z metodológie, metód, techník a procedúr výskumu. Tento dôraz na „techniky“ neznamenal však orientáciu na čistý empirizmus, pestovať, hovoriac slovami pokrokového amerického sociológa C. Wrighta Millsa akýsi „abstraktný empiricizmus“. Takejto orientácii na našej katedre sme nepodľahli a hneď od vzniku katedry sme vedeli organicky a v žiaducej proporcii spájať nevyhnutnosť empirických sociologických výskumov s teóriou, v širšom rámci s marxizmom-leninizmom.

Pre všetky tu stručne naznačené „výukové“ (pedagogické) úlohy musí sociológia a jej pracovníci riešiť i *vedecké problémy*. Z týchto dôvodov bolo potrebné:

a) ujasniť si vo všetkých súvislostiach a z hľadiska riešenia problémov teoretických i praktických (empirický výskum) sám *predmet sociológie ako vedy*;

b) vedieť sociológiu ako vedu potrebnú a osočnú pre rozvoj našej socialistickej spoločnosti zaradiť do *marxistického systému spoločenských vied*;

c) ozrejmiť si aj jej *teoretické základy, metodologickú orientáciu, jej ideologickú a spoločensko-politickú funkciu, jej triednosť a angažovanosť* v zmysle politiky našej strany;

d) v súvislosti s touto teoretickou a metodologickou funkciou bolo potrebné najst i *primerané miesto* sociológie v systéme marxizmu-leninizmu;

e) v rámci teórie (systému) marxizmu-leninizmu bolo potrebné ďalej:

-- ozrejmiť vzťah sociológie k historickým súčastiakam, k „jadru“ marxizmu,

— v rámci tohto hlbšie ozrejmiť základnú problematiku marxisticko-leninskej sociológie, a to v prvom rade vo vzťahu k historickému materializmu (filozofii) a k vedeckému komunizmu,

— ako aj vzťahu sociológie k históriografii, psychológií, pedagogike a k iným vedám.

Aj keď nie je toto vhodná príležitosť na všestrannú analýzu tu nadhodnených problémov, jednako v súvisi s nimi a so zreteľom na spoločenský a vedecký „status“ sociológie a teoretickej orientácie práce našej katedry dovoľujem si poukázať na niektoré podstatné, kľúčové aspekty tejto problematiky.

Predovšetkým je mimo každú pochybnosť, že sociológia ako veda o štruktúre a dynamike spoločnosti nemôže byť iná než *marxistická*. To je a musí byť *základný princíp a orientácia* našej práce na katedre, ale i na celom sociologickom úseku v duchu jednotného „ideologického frontu“. Dokazovať, že sociológiu môžeme budovať *jedine* v systéme marxizmu-leninizmu a na teoretickom a metodologickom základe historického materializmu nebolo tak ľahké, ako o tom svedčí zlyhanie zväčša pozitivisticko-empiricky orientovanej časti československej sociológie v rokoch 1967, 1968, 1969. Ďalšou jej úlohou je očisťovať sa od nánosu pozitivismu, psychologizmu a idealizmu.

Tieto myšlienky som hlbšie a konkrétnejšie rozvinul vo svojich prácach *Sociológia* (1966), *Sociológia a integrácia vied* (1968), *Problémy a perspektívy socializmu* (1972) a dotýkam sa týchto otázok i vo svojej práci *Sociálny svet človeka*, ktorá vyšla nedávno vo vydavateľstve SAV.

Dovoľím si ešte poukázať na základný charakter marxistickej sociológie ako *revolučnej teórie* spoločnosti, ktorá v spojitosti s praxou rieši problémy človeka v *priereze dejín*, ale i v *konkrétnej historickej situácii*. Človek sa prácou, rozvojom výrobných síl (a s tým súvisiacich výrobných a vôbec spoločenských vzťahov) skultúrňuje, civilizuje a prekonáva (nie absolútne) svoju biologickú prirodzenosť a začleňuje sa do daného *sociálneho systému a prostredia* (človek ako člen určitej sociálnej skupiny, triedy, etnika, profesie, organizácie, inštitúcie). Vyhranuje sa pritom aj jeho „psychologický profil“, dosahuje určitý stupeň spoločenského vedomia, morálky a svetonázoru. Uplatňuje sa potom v spoločnosti ako tvor nielen mysliaci, cítiaci, ale aj konajúci. Marxisticko-leninská sociológia v rámci marxizmu-leninizmu spolu s historickým materializmom chápe človeka ako *zložitý produkt* prírody i spoločnosti v totalite, v súhrne vzťahov predovšetkým spoločenských, ale na tomto základe (s podtextom ekonomickým) aj vzťahov psychických, morálnych, estetických. Základný faktor je tu *spoločenský, kolektívny*,

vždy na vyššej rovine sa realizujúci. Bez tejto sociálnej opory a bez uzemnenia problémov uniká človek do *subjektívnych konštrukcií*, do mystifikácií, legend a mýtov a na úseku spoločenských teórií do idealistických a psychologických koncepcií a do *politicky a ideologicky konzervatívnych*, alebo výslovne *reakčných* politických hnutí, programov, cieľov.

Odmietali sme a odmietame jednostrannú orientáciu na empiriu a techniky aj preto, lebo empirická sociológia sa vyhýba analýze sociálnych konfliktov a v nej techniky sociologického výskumu strácajú spojitosť s teóriou a „žijú svojím vlastným životom“.

„Absolutizovanie“ empirie a pokus izolovať sociológiu od filozofie vedie k využitiu a zneužitiu sociológie (najmä v USA) na reakčné politické a vojenské ciele alebo k teórii „neutrality“ sociológie. Na jednej strane plnila sociológia „spoločenskú objednávku“ v duchu upevňovania a stability kapitalistického systému (výskumy z hľadiska potrieb veľkopriemyslu, monopolov, vlád), sem patria aj rôzne „projekty“ na potlačenie revolúcie a komunizmu (napr. vojensko-politický projekt americkej armády „Project Camelot“). Na druhej strane sa sice uvádzala spojitosť sociológie s politikou a ideológiou, ale to *len v zmysle konzervatívnom a regresívnom*: systém kapitalistický, jeho inštitúcie a hodnoty boli predstavované ako *večne a nemenné*. Tomuto cieľu slúži napríklad aj štrukturalizmus a funkcionalizmus v sociológii, obdivovaný aj u nás tými, ktorí neprenikli k podstate marxizmu-leninizmu. Tí, ktorí dosiaľ nepochopili konzervatívny (mierne povedané) charakter štruktúralno-funkcionálnej teórie, mali by si uvedomiť slová pokrokového amerického sociológa A. W. Gouldnera, že táto koncepcia je „americkou odpoveďou“ na marxizmus, je „alternatívnou marxizmu“ v sociologickej teórii.

Z toho všetkého, čo som stručne naznačil o problematike marxisticko-leninskej sociológie, o sociológii a filozofii, o vzťahu empirie a teórie, vyplýva *veľká spoločenská a politická zodpovednosť pracovníkov a poslucháčov katedry sociológie*. Vo vedomí, že sme sa vedeli na našej katedre aj v krízových rokoch. 1967-68-69 správne marxisticky orientovať, vstupujeme do ďalších rokov rozvoja našej katedry a plnenia tých úloh, ktoré od nás naša spoločnosť i naša strana vyžaduje.“

Menom Československej sociologickej spoločnosti a redakcie Sociologického časopisu ČSAV vystúpil na záver K. Rychtařík. Pozdravil slávnostné zhromaždenie a blahoprial všetkým pracovníkom, interným a externým príslušníkom katedry tohoto dnes základného pedagogického pracoviska marxistickej sociológie v Československej socialistickej republike.

Josef Fiala

Rozvoj a internacionálna spolupráca socialistických národů (Zpráva o vědecké konferenci v Moskvě)

V národnostní problematice současnosti zaujímá zvláštní místo problematika socialistické

části světa. V souvislosti s tím, že socialismus odstraňuje starou, „klasickou“ národnostní otázku — otázku útlaču národů a problém jejich osvobození, vytvořila se v nedávné době představa, že v socialistickém světě byly už všechny nacionální problémy vyřešeny, kromě snad několika podružných a nikoli už důležitých. Soudilo se, že nacionální rozdíly se už brzo začnou stírat, a objevily se tendence uměle tento proces navodit a urychlit. Když potom vyvstaly problémy, reagovali na to někteří panickým přechodem na zcela opačnou pozici. Tvrdili, že za socialismu se v národnostní otázce nic nezměnilo, že nacionální problematika socialismu zůstala stejná jako za kapitalismu. Logickým závěrem pak bylo odhození internacionalismu a návrat k buržoaznímu nebo maloburžoaznímu nacionalismu.

V Sovětském svazu se poučili z vlastních i mezinárodních zkušeností a chyb. Důkazem toho je zvýšená pozornost, jakou národnostní problematice věnuji v poslední době sovětské stranické a státní orgány i sovětské vědecké instituce. Výsledkem této pozornosti je množství prací publikovaných v SSSR, zabývajících se národnostní problematikou socialismu a v souvislosti se současným vývojem ve světě i národnostní problematikou nesocialistického světa.

Důležitým otázkám národnostních vztahů za socialismu - rozvoji a internacionální spolupráci socialistických národů — byla věnována konference svolaná koncem roku 1973 Akademii věd SSSR, Ústavem marxismu-leninizmu při ÚV KSSS, Akademii společenských věd ÚV KSSS a Vysokou stranicou školou při ÚV KSSS do Moskvy. Účastnili se jí i vědci pracovníci ostatních socialistických zemí. Světovým významu konference bylo úvodní vystoupení tajemníka ÚV KSSS K. F. Katuševa. Kromě něho promluvil na úvodním plenárním zasedání akademik N. N. Inozemcev (*O rozdílu zahraniční politiky kapitalistických a socialistických zemí*) a prof. E. A. Bagramov, zástupce hlavního redaktora časopisu Komunist (*Kritika buržoazních a nemarxistických teorií národa*).

Pokusím se zde podat stručnou informaci o konferenci.

Na konferenci se projednávalo několik okružních problémů: otázka socialistických národů, otázka jednoty a spolupráce socialistických národů, internacionální výchova pracujících a sblížení kultur socialistických národů.

Zasedání první sekce, jehož se zúčastnil autor této zprávy, bylo věnováno problematice socialistických národů. Řídili je M. I. Kuličenko a K. Ch. Chanazarov (z oddělení národnostních vztahů Ústavu marxismu-leninizmu ÚV KSSS). V sekci postupně vystoupili: M. I. Kuličenko (*Aktuální problémy marxisticko-leninské teorie národa v současné etapě*); G. Zacharia z Rumunska (*Upevnění a rozkvět národů v procesu budování a rozvoje socialismu*); G. J. Glezerman (*Třídy a národ*); I. F. Anoškin (*Vzrůst role internacionálního v rozvoji*